

Корупція в Україні: основні методологічні проблеми оцінки рівня корупції

Корупція-одна з найдавніших проблем суспільства та сучасних країн світу. Як свідчать окремі енциклопедичні словники, від латинського «corruption», що означає «псування», «розбещення», тобто може розумітися як зловживання владою окремих посадових осіб державного апарату в особистих інтересах або різновид економічної поведінки людини в умовах ризику.

Актуальність висвітлювання проблеми корупції полягає в тому, що це складне негативне соціальне явище збільшує свої масштаби в багатьох країнах світу в цілому і зокрема, в Україні. Для того щоб визначити реальні, а не декларативні заходи подолання корупції в нашій країні, конченеобхідно проаналізувати ці проблеми, сформулювати реальні напрямки і причини корупції.

Слід зазначити, що корупція є значно більшою в країнах, де панують недемократичні режими, погана якість демократичних інститутів або в країнах з перехідним типом економіки, ніж в високо розвинутих країнах. Є докази причино-слідчого зв'язку впливу корупції на економічне зростання країни. Якщо не боротися з корупцією в Україні сьогодні, то ми не перейдемо в категорію розвинутих країн.

Ступінь дослідження проблем корупції в Україні в цілому досить висока. Цією проблематикою займаються вчені-економісти, які дають аналіз корупції з використанням статистичних методів, науковці-історики, політологи, соціологи, правники, юристи, які розглядають різні аспекти цієї важливої проблеми. Свою участь в дослідженні цієї проблеми вносять соціальні опитування населення, що проводять Український центр економічних і політичних досліджень ім. О.Розумкова, компанії «Соціс», «Партнерство за прозоре суспільство» та інші [3]. В Україні існує досить поширена нормативно-правова база, а саме Закон України «Про боротьбу з корупцією», Концепція боротьби з корупцією на 1998-2010р.р., Програми подолання корупційних явищ, але масштаби корупції в Україні незмінні [1] і в останні роки Україна неухильно посідає чільне місце, як одна з найкорумпованіших країн світу.

В останній час з'являються роботи, в яких вивчається зв'язок показників корупції в інших країнах і надаються міжнародні співставлення, в яких одиницею є країна.

Слід зазначити, що, як серед українських вчених-правознавців, так і серед практиків, не існує чіткого визначення поняття корупції.

Основні підходи до розуміння корупції можна звести до наступного:

- корупція розуміється як підкуп-продажність контролюючих органів та державних службовців;
- корупція розглядається як зловживання владою або посадовим становищем, здійснене з певних особистих інтересів(наприклад, штучне затягнення в оформленні документів)
- корупцію розуміють як використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу або інтересів третіх осіб;
- корупція розглядається як елемент (ознака) організованої злочинності.

Нормативно-правові акти України також не дають єдиного визначення поняття

корупції. Так, у Законі України «Про боротьбу з корупцією» наводиться таке формулювання: «під корупцією в цьому Законі розуміється діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, направлена на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг».

Інше визначення корупції дається в Концепції боротьби з корупцією на 1998-2010рр.: «У правовому відношенні корупція - це сукупність різних за характером і ступенем суспільної небезпеки, але єдиних за своєю суттю корупційних дій, інших правопорушень (кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних), а також порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних зі здійсненням цих дій».

Аналіз міжнародно-правових документів також свідчить про існування різних підходів розуміння корупції. Так, у резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», розповсюдженій на VIII Конгресі ООН по запобіганню злочинності (Гавана, 1990 р.), корупція визначається як «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися в протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності». Інший документ ООН (Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією) формулює поняття корупції як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях».

Таким чином, корупція-це складне соціальне явище, що негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства і держави. Вона полягає як у протиправних діях(бездіяльності), так і неетичних(аморальних) вчинках.

Цілі статті: полягають у дослідженні проблеми корупції в Україні. Сформулював аспекти впливу корупції на українське суспільство і державу(соціальні, економічні, владні, політичні, міжнародні), а також типи та напрямки корупційних дій, автори намагалися визначити реальні заходи щодо боротьби з корупцією на державному та місцевому рівнях. Вплив корупції на українське суспільство і державу має комплексний та системний характер, зокрема йдеться про соціальні, економічні, владні, політичні, та міжнародні аспекти цього впливу [2].

Соціальний аспект впливу. Існування корупції призводить до того, що, фактично, у суспільстві функціонують дві соціальні підсистеми - офіційна та неофіційна: перша з яких дотримується правових і моральних норм, друга - використовує протиправні методи. Суб'єкти корупції функціонують у неофіційному середовищі, де панує своя система цінностей, свої цілі і методи їх досягнення, а життя будується не за законами.

Економічний аспект впливу. Корупція впливає на всі сфери економіки України. Її провокує масова «тінізація» економічного сектору України, що, в свою чергу, є економічним підґрунтям корумпованих зв'язків. Високий рівень тінізації економіки. Посилаємося знову ж на главу держави. За його оцінками, майже 50% національної економіки працює «у тіні». У тіньовому секторі економіки працюють мільйони громадян України. За даними Фонду «Інтелектуальна перспектива» і Центру соціальних експертиз Інституту соціології НАН України, що провели опитування громадян України за темою тіньової зайнятості населення, 45% опитаних працюють у «тіні»[3]. За підрахунками фахівців, сукупний тіньовий капітал українських громадян складає приблизно 40 млрд. доларів США.

Загалом, корупція підриває економічні основи держави, блокує надходження іноземних інвестицій, приводить до «тінізації» економіки, сприяє зростанню впливу організованих злочинних груп. Аналіз "тінізації" економіки України, свідчить про те, що значною мірою формування "тіньових" капіталів здійснюється шляхом ухилення від

оподатковування. Підтверджується це зростанням питомої ваги злочинів у сфері оподатковування в загальному обсязі економічної злочинності.

Боротьба з корупцією в органах податкової служби ведеться на підставі глибокого аналізу процесів, що відбуваються в економіці. Проблема боротьби з корупцією в Україні безпосередньо визначається декількома факторами, зокрема, ухиленням від сплати податків.

Для органів державної податкової служби одним з головних напрямів діяльності є боротьба зі злочинністю у сфері економіки, особливо з організованими формами економічної злочинності.

Державна податкова служба України не є безпосереднім суб'єктом боротьби з корупцією. Але відповідно до чинного законодавства України вони ведуть боротьбу з "тіньовою" економікою, протидіють створенню фінансових ресурсів, що живлять корупцію.

Владний аспект впливу. Корупція в Україні впливає на формування органів державної влади всіх гілок влади, на вироблення і реалізацію державної політики.

Політичний аспект впливу. Корупція та боротьба з нею широко використовується у практиці політичної діяльності в Україні. Зрозуміло, що особливо гострою є ситуація під час проведення виборів, як президентських, так і парламентських.

Міжнародний аспект впливу. Корупція негативно впливає на міжнародний імідж України, перешкоджає, а іноді блокує надходження іноземних інвестицій. Так, за даними експертного опитування, проведеного Центром Разумкова, близько 80% закордонних експертів в якості негативного фактору вказали на корумпованість влади [3]. Корупція також заважає міжнародним контактам, налагодженню міжнародних зв'язків, може призвести до «тихої», але відчутної ізоляції країни на міжнародному рівні.

Треба зазначити, що не тільки корупція має певний вплив на всі аспекти життя країни, але можна назвати деякі чинники, що впливають на корупцію. На наш погляд, по-перше, це рівень освіти населення. Більш освічені та багаті країни менш корумповані. По-друге, недемократичного, непрозорого суспільства корупція пишним цвітом розквітає в країні. Щодо зв'язку якості управління та корупції, він є двостороннім. А саме, корупція погіршує якість управління, але й низька якість управління, неефективні інститути влади сприяють корупції. Неефективно проведені реформи в країні стають стимулятором корупції, так як розширюють можливість присвоєння ренти (так було в період приватизації в країні). Ще один чинник – рівень регулювання корупції. Чим більше та жорсткіше регулювання, тим вища та організованіше корупція. На корупцію більш ефективно впливає прозора політика держави та високий рівень свободи слова і друку, що забезпечують засоби масової інформації. Ще один чинник – висока заробітна плата чиновників, на наш погляд, не завжди веде до зменшення корупції. Навпаки, крім заробітної плати у чиновників є багато інших не грошових форм компенсації, які, до речі, важко виміряти. Складність визначення наявності корупції полягає в тому, що кримінальні дії чиновників, державних діячів, бізнесменів та інших знаходяться в тіньовому секторі економіки. Фактична інформація не відома до того, як нею не зацікавилися представники правоохоронних органів. Але суди, прокуратури, органи внутрішніх справ всіх рівнів повинні бути чесними, непідкупними, тобто не корумпованими. Для змінення становища на краще, повинна бути політична воля вищого керівництва держави і широка підтримка антикорупційної діяльності в українському суспільстві.

Таким чином, з'ясувавши дані чинники, що впливають на розвиток корупції в Україні, можна сформулювати причини корупції в сучасній Україні:

- погана якість державних інститутів, наявність політичних сил, що прагнуть повернення до старого ладу;
- декларативність багатьох реформаторських намірів влади, непослідовність у проведенні реформ;
- прагнення кримінальних структур вирішити свої проблеми через державний апарат, криміналізація економічних відносин;
- втрата контролю над бюрократією країни, наявність ринку корупційних послуг;
- непрозора державна політика, відсутність дієвої свободи слова і друку;
- наявність незрілого громадянського суспільства;
- пасивність правоохоронних та інших державних органів щодо притягнення винних у корупційних вчинках до відповідальності, підкупність судів різного рівня в країні;
- недосконале чинне законодавство, масова зміна законодавчих і правових норм, слабкий контроль за їх виконанням.

Вище названі причини корупції в Україні свідчать про те, що корупція в Україні має досить великі масштаби, провокує недовіру населення до владних структур, заводить Україну у глухий кут деградації і занепаду.

За даними дослідження, проведеного громадською організацією «Партнерство за прозоре суспільство», 65% опитаних вважають, що «корупція дуже поширена в Україні», 27% - «дещо поширена». Кожен третій (31%) громадянин протягом останнього року давав хабара. Про масштаби корупції свідчить і те, що за різними оцінками, до 6,5% від своїх середньорічних доходів підприємці в Україні витрачають на хабарі посадовим особам. Експерти Світового банку оцінюють річну суму хабарів в Україні на рівні двомісячного торгового обороту країни[4].

Саме тому, в першу чергу найбільш необхідним є зараз в Україні проблема подолання корупції.

На наш погляд боротьба з корупцією і хабарництвом пов'язана з вирішенням наступних основних завдань:

- зменшення числа так званих «хабаромістких» функцій державного управління (видача дозволів, ліцензій, довідок тощо);
- чітке законодавче визначення процедур прийняття управлінських рішень;
- забезпечення прозорості прийняття рішень за допомогою конкурсів, тендерів тощо;
- підвищення кримінальної відповідальності за корупційну діяльність та ін.

До заходів, що подолають корупцію в країні відносяться реформування державної системи і суду, підняття якості експертного середовища, проведення інституційних реформ та винайдення різних методів впливу на інститути влади, демократизація суспільства. Саме так можна було б подолати таке складне (за своєю суттю асоціальне, аморальне і протиправне) явище в нашій країні.

Список літератури

1. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005р.р. Указ Президента України від 24квітня 1998р. - Законодавчі акти України.-К.,1998.- №367.
2. Долженко Г.. Влада і корупція в Україні - Урядовий кур'єр.-2007р.- №5 -6 4-72 с.
3. Дорошенко А., Овсій І. Спрут, що охоплює планету. - Економіка України.-2008-№4.-16-20 с.
4. Мельник М. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії. – Київ, 2007. - 113-116 с.